

Ю. О. Царьов

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри інженерного та технічного забезпечення охорони державного кордону
Національної академії державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

УДК: 323:347.44:351.746.1 (73)

ДОГОВІРНО-ПРАВОВЕ ОФОРМЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОДОНУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

*Розглянуто еволюцію розвитку державної політики США з
питань договірно-правового оформлення державного кордону.*

Ключові слова: механізми державного управління, державна політика США, договірно-правове оформлення державного кордону.

Як свідчить історичний досвід, процес договірно-правового оформлення державного кордону США розпочався з набуттям країною незалежності та зазнав упродовж багатьох років суттєвої трансформації. Водночас американська сторона завжди намагалась чітко та послідовно відстоювати національні інтереси з питань встановлення державного кордону, на що постійно спрямовувався потужний державний потенціал.

Питання договірно-правового оформлення державного кордону завжди були одним з ключових пріоритетів американської політики національної безпеки, а напрацьовані упродовж багатьох років ефективні механізми державного управління дозволили врегулювати більшість “проблемних” питань договірно-правового оформлення на користь США.

З огляду на відсутність протягом тривалого часу суттєвого прогресу в питаннях щодо завершення договірно-правового оформлення державного кордону України, американський досвід буде дуже корисним для формування єдиної національної політики з цього питання.

Існує чимало теоретичних досліджень вітчизняних і особливо зарубіжних вчених, присвячених формуванню та реалізації державної політики Сполучених Штатів Америки з питань договірно-правового оформлення державного кордону. Зокрема, певні правові аспекти користування морем розглядалися в роботах В. В. Демиденка, Г. Г. Іванова, О. В. Іщенка, М. Х. Корецького, С. О. Кузнецова, М. І. Лазарєва, Л. Д. Тимченка та ін.

Мета статті — розглянути історичні етапи формування механізмів державного управління у сфері договірно-правового оформлення державного кордону Сполучених Штатів Америки.

Сполучені Штати Америки — це четверта за розміром країна світу після Росії, Канади та Китаю. Територіально вона складається з 48 штатів, що безпосередньо межують між собою, та двох, що територіально розташовані окремо, Аляска та Гавайї. Територія США складає 9 628,382 тис. кв. км., протяжність сухопутного кордону складає 12,248 тисяч кілометрів, при цьому довжина кордону з Канадою складає 8 893 км, а з Мексикою — 3 326 км.

США має морські кордони протяжністю 19,929 тис. км. та межує по морю з Канадою, Мексикою, Росією, Кубою, Багамськими островами, Гаїті, Домініканською Республікою, Новою Зеландією, Великобританією та Венесуелою [1].

Університетські наукові записки, 2011, № 4 (40), с. 389-394. www.univer.km.ua

Прикладом послідової реалізації американської державної політики з питань договірно-правового оформлення є встановлення державного кордону США з Мексикою, що має протяжність 3,326 тис. км. Мексикансько-американський кордон проходить, починаючи з Сан-Дієго (*San Diego*) через Каліфорнію (США) і Тіхуану (*Tijuana*), Бая-Каліфорнію (Мексика) на заході і просувається до Тамаліпуса (Мексика) і Браунсвіля (Техас, США) на сході, а потім проходить вздовж різних територій та пустель, слідує курсом Ріо-Гранде (*Rio Grande*) до кордонів Ель-Пасо (Техас, США) і Сіудад Ярез (*Ciudad Juarez*) в Чіхуахуа (*Chihuahua*) на захід через пустелі Соноран (*Sonoran*) і Чіхуахуа до Мексиканської затоки. У результаті закінчення мексикансько-американської війни у 1848 році був укладений Договір Гваделупе Іdalго (*Treaty of Guadalupe Hidalgo*), згідно з яким Мексика втратила значну частину земель, включаючи сучасні Каліфорнію, Аризону, Нью-Мексико, Юту, Неваду і частину Колорадо і Вайомингу [2].

У 1853 році в результаті придбання США частини земель у Мексики та укладення договору Гадсдена (*Gadsden Purchase*) завершилося фактичне формування сучасних кордонів між США та Мексикою [3]. У результаті укладення угоди США придбали південну Аризону, південно-західну частину Нью-Мексико. У рамках укладеної у 1882 році угоди між США та Мексикою була створена двостороння спільна демаркаційна комісія з питань встановлення державного кордону на західній ділянці між Ріо-Гранде і Тихим океаном [4].

Наприкінці XIX ст. гостро постало питання щодо визначення юрисдикції щодо частини територій в районі річки Ріо-Гранде у зв'язку із природною зміною річкою свого русла.

У результаті тривалих переговорів США та Мексика встановили відповідні правила щодо вирішення цих питань та уклали 12 листопада 1884 року двосторонню угоду [5]. Положення угоди кодифікували норми міжнародного права, які встановлювали, що у разі зміни лінії кордону у зв'язку із наносними відкладеннями водних потоків, лінія державного кодону повинна також змінюватися разом із руслом річки, але у разі зміни річкою свого русла, державний кордон повинен проходити по старому руслу.

З метою імплементації положень двосторонньої угоди 1884 року [6], США та Мексика у 1889 році заснували двосторонню Міжнародну комісію з питань кордонів (*International Boundary Commission*). У рамках укладеної 20 березня 1905 року угоди Банко (*Banco Convention*) [7], функції двосторонньої комісії були розширенні і комісія була перейменована на Міжнародну комісію з питань сухопутного та водних ресурсів (*International Boundary and Water Commission*).

У форматі роботи Міжнародної комісії сторони намагались врегулювати питання щодо належності території Ель Камізал (*El Chamizal*), що утворилася внаслідок зсуву річки Ріо-Гранде на американській частині кордону. Так, посилаючись на положення Конвенції 1884 року, Мексика заявила свої права на юрисдикцію щодо цієї частини території. У свою чергу, використовуючи засоби політико-дипломатичного тиску, американська сторона намагалася заблокувати розгляд зазначеного питання. Ситуація з територіальної принадливості стала предметом розгляду Міжнародного арбітражу.

Згідно з рішенням Міжнародного арбітражу від 1911 року більшість спірної території Ель Камізал мала відійти Мексиці [8]. У свою чергу, США відмовилися визнавати рішення Міжнародного арбітражу, звинувативши його членів в упередженості та невідповідності рішення Конвенції 1884 року. У подальшому спірна територія перетворилася на острів Кордоба (*Cordova Island*), який формально належав Мексиці, але перебував на території США.

У 1963 році США та Мексика уклали Чамісальську конвенцію (*Chamizal Convention*), яка дозволила врегулювати спірне питання з Ель Камізал [9]. Відповідно до умов Чамісальської конвенції сторони визнали рішення Міжнародного арбітражу від 1911 року та перенесли лінію державного кордону по руслу річки Ріо-Гранде, а

також передали частину спірної території мексиканській стороні. Однак остаточне врегулювання зазначеного питання відбулось лише 23 листопада 1970 року, коли США та Мексика підписали двосторонній договір, яким вирішили всі проблемні питання встановлення кордону на річці Ріо-Гранде.

Слід зазначити, що на сьогодні повністю врегульоване питання розмежування морських просторів між США та Мексикою, сторони встановили лінію морського кордону у Мексиканській затоці та Тихому океані у відповідності положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй по морському праву [10]. У подальшому в 2000 році США та Мексика провели делімітацію континентального шельфу у Мексиканській затоці.

Питання визначення державних кордонів між Канадою та Аляскою (США) було вирішено в рамках підписаного 24 січня 1903 року Договору про визначення кордону Аляски (Договір Хея-Хербета (*Hay-Herbert Treaty*)) [11].

Згідно з положеннями Договору Хея-Хербета було визначено кордон між Канадою й Аляскою та засновано Міжнародний арбітраж у складі трьох представників від США, двох від Канади та одного від Великобританії, який повинен врегулювати всі наявні спірні питання щодо делімітації державних кордонів на ділянці між Канадою та Аляскою. У подальшому згідно з рішенням Міжнародного арбітражу лінія державного кордону між Канадою та Аляскою фактично відповідала максимально заявленій позиції США [11].

Незважаючи на визначення лінії державного кордону згідно з Договором Хея-Хербета 1903 року та рішенням Міжнародного арбітражу між США та Канадою, залишається невирішеним питання визначення лінії морського кордону у протоці Діксон-Ентеренс (*Dixon Entrance*) та морі Бофорта (*Beaufort Sea*) [11].

Проблемним питанням є встановлення лінії державного кордону між США та Росією, яка фактично була визначена Договором між США та СРСР про встановлення морських кордонів від 1 червня 1990 року [12]. Він проходить через Берингову протоку та Чукотське море і далі в Північно-Льдовитий океан. Зазначений нормативно-правовий документ був ратифікований американською стороною, але російська сторона наразі утримується від його ратифікації. Сутність протиріч полягає у тому, що російська сторона вважає, що так звана лінія Бейкер-Шеварнадзе, яка визначає морський кордон між США та Російською Федерацією, не відповідає умовам попередніх домовленостей та нормам міжнародного права.

Проблема полягає в тому, що після придання США Аляски та укладення відповідного договору у 1867 році не було домовлено про встановлення морського кордону, оскільки міжнародне морське право того часу визнавало юрисдикцію прибережної держави в районі трохи мильної зони [13]. Водночас сучасними нормами міжнародного морського права за прибережними державами визначається право на реалізацію своєї юрисдикції в рамках дванадцяти морських миль. За цих умов ще у радянські часи постало питання розмежування морських кордонів між США та СРСР в районі Берингової протоки та Чукотського моря. У зв'язку з цим сторони домовилися при проведенні лінії морського кордону застосовувати метод прямих вихідних ліній, однак на сьогодні делегації Росії та США навіть не визначились у питаннях застосування картографічних матеріалів при проведенні лінії державного кордону на морі. Питання потребує політичного врегулювання за умов взаємної поваги та захисту національних інтересів.

Корисним є досвід реалізації державної політики США щодо питань юрисдикції окремих острівних територій. Так, незаселена територія під назвою Байо Нуево Банк (*Bajo Nuevo Bank*) або острова Петрел (*Petrel Islands*), що знаходиться у Карибському морі є предметом спору між США, Колумбією, Нікарагуа та Ямайкою [14].

Предметом спору в районі островів Петрел є визначення меж виключної економічної зони сторін. Так, на сьогодні, визначена територія перебуває під частковим контролем Колумбії, яка, починаючи 1886 року, заявляє, що ці острова

є продовженням архіпелагу Сан Андреас (*San Andrés*) та Проовіденсія (*Providencia*). Ямайка заявляє свої права на використання з промисловою метою частини вищезазначеної території, виходячи з положень ряду двосторонніх міжнародних договорів, укладених між Колумбією та Ямайкою у 1982 та 1986 роках [15]. Згідно з укладеними договорами Колумбія надавала Ямайці постійне право на вилов риби у територіальних водах Байо Нуево та біля берегу Сераніла (*Serranilla Bank*). У листопаді 1993 року Колумбія та Ямайка домовилися про делімітацію морських кордонів в районі Байо Нуево та створили зону спільного управління (*Joint Regime Area*) в районі Байо Нуево та біля берегів Сераніла. Разом з тим, територіальні води навколо рифів були виключені з спільної зони управління. Нікарагуа заявляє свої права на всю спірну територію в Карибському морі, яка включає Байо Нуево та всі острови розміщені в архіпелагах Сан Андреас та Провіденсія. Нікарагуа звернулася до Міжнародного суду ООН з проханням про вирішення спору у 2001 та 2007 роках. Предметом спору в Міжнародному суді є питання чинності та застосування Договору Есгуеда-Барсенес (*Esguerra-Barcenas treaty*) між Колумбією та Ямайкою, укладеного у 1928 році [16].

США заявляють свої претензії на частину території в районі Байо Нуево, починаючи з 1869 року, виходячи з положень Закону про острови Гуано [17]. Більшість островів в районі архіпелагу Сан Андреас та Провіденсія була передана Колумбії у 1981 році в рамках укладеного у вересні 1972 року договору. Разом із тим, залишається спірним питання щодо передачі Колумбії території Байо Нуево, яка прямо не зазначена в укладеному договорі. США частково здійснюють контроль над оспорюванню територією. Незаселений острів Наваса (*Navassa Island*), що знаходиться у Карибському морі, є невизнаною територією США, також є предметом спору між США та Гаїті, зокрема Гаїті виходить з того, що зазначена території належить їм, починаючи з 1801 року.

У 1856 році США та Великобританія в рамках роботи двосторонньої комісії з вирішення прикордонних питань спробували врегулювати питання розмежування спільного кордону навколо острова Сен Джонс (*San Juans*). 21 жовтня 1872 року за рішенням Міжнародного арбітражу лінія державного кордону по морській ділянці була проведена через протоку Харо (*Haro Strait*), що відповідало максимально заявленій позиції США і внаслідок чого острови Сен Джонс, Оркас (*Orcas*) і Лопес (*Lopez*) відійшли США.

Сучасна лінія державного кордону між США та Кубою проходить по Флоридській протоці, що знаходиться між південною частиною Флориди (США) і північною частиною Куби та південне Мексиканську затоку з Атлантичним океаном. Відповідний договір між США та Кубою було укладено у 1977 році.

Лінія державного кордону між США та островом Кук встановлено договором про делімітацію морського кордону між США та островом Кука від 11 червня 1980 року [18].

Лінія державного кордону між США та Новою Зеландією визначена у Договорі між США та Новою Зеландією щодо делімітації морського кордону між США та групою островів Токелау (*Tokelau*), укладеного у 1980 році [19].

У 1997 році США уклали Договір про делімітацію морських просторів у Тихому океані з Ніуе (*Niue*), що знаходиться у вільній асоціації з Новою Зеландією [20].

У 1993 році США уклали ряд договорів з Великобританією про делімітацію морських кордонів між американськими вірджинськими островами та островом Ангуйла (*Anguilla*) та американськими вірджинськими островами та британськими вірджинськими островами [21].

Лінія державного кордону між США та Венесуелою була визначена в рамках укладеного у 1978 році Договору про делімітацію морських кордонів між США та Венесуелою [22].

Підсумовуючи вищепередне, зазначимо, що завдяки виваженій державній політиці, консолідований роботі органів державної влади та активним політико-дипломатичним зусиллям американської владі упродовж багатьох років вдається врегульовувати на свою користь більшість проблемних питань договірно-правового оформлення державних кордонів. Це відбувається завдяки послідовній реалізації чіткої Національної стратегії з питань договірно-правового оформлення державного кордону США, що є невід'ємною частиною Стратегії національної безпеки країни [23].

Список використаних джерел

1. Сполучені Штати Америки, інформаційні матеріали. [Електронний ресурс] Країни світу. — URL : <http://svit.ukrinform.ua/USA/usa.php>.
2. Treaty of Guadalupe Hidalgo [Electronic Resource] National Archives and Records Administration. — URL : <http://www.archives.gov/education/lessons/guadalupe-hidalgo>.
3. The Gadsden Purchase [Electronic Resource] International Boundary and Water Commission. — URL : http://www.ibwc.gov/Files/Treaty_of_1848.pdf.
4. The Convention of July 29, 1882, established another temporary commission to resurvey and place additional monuments along the western land boundary from El Paso, Texas/Ciudad Juárez, Chihuahua to San Diego, California/Tijuana, Baja California [Electronic Resource]. — URL : http://www.ibwc.state.gov/Files/TREATY_OF_1882.pdf.
5. The Convention of November 12, 1884 established the rules for determining the location of the boundary when the meandering rivers transferred tracts of land from one bank of the river to the other. [Electronic Resource] International Boundary and Water Commission. — URL : http://www.ibwc.gov/Files/TREATY_OF_1882.pdf.
6. The Convention of March 1, 1889 established the International Boundary Commission (IBC) to apply the rules in the 1884 Convention and was modified by the Banco Convention of March 20, 1905 to retain the Rio Grande and the Colorado River as the international boundary. [Electronic Resource] International Boundary and Water Commission. — URL : http://www.ibwc.gov/Files/TREATY_OF_1889.pdf.
7. The Convention of May 21, 1906 provides for the distribution between the United States and Mexico of the waters of the Rio Grande in the international reach of the river between the El Paso-Juárez Valley and Fort Quitman, Texas. In the [Electronic Resource] International Boundary and Water Commission. — URL : <http://www.ibwc.gov/Files/1906Conv.pdf>.
8. Клименко, Б. М. Мирное решение территориальных споров [Текст] / Б. М. Клименко. — М. : Междунар. отношения, 1982. — 184 с.
9. The Chamizal Convention of August 29, 1963 resolved the 100 year old boundary problems at El Paso, Texas/Ciudad Juárez, Chihuahua, known as the Chamizal Dispute. The Commission relocated and concrete-lined 4.34 miles of the channel of the Rio Grande so as to transfer 437 acres to Mexico [Electronic Resource] International Boundary and Water Commission. — URL : <http://www.ibwc.gov/Files/ChamizalConvention1963.pdf>.
10. Конвенція ООН по морському праву [Електронний ресурс] НАУ-Online. — URL : http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_057.
11. D.M.L. FARR (2007) "Alaska Boundary Dispute" [Electronic Resource] Wikibooks. — URL : http://en.wikibooks.org/wiki/Canadian_LGBT_History/Early_Canada/Overview.
12. Договір між США та СРСР про встановлення морських кордонів від 01.06.1990 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_039.
13. Treaty with Russia for the Purchase of Alaska [Electronic Resource] Library of Congress. — URL : <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/Alaska.html>.
14. Bajo_Nuevo_Bank [Electronic Resource] DisputedTerritories.com. — URL : http://www.disputedterritories.com/territory/bajo_neuvo_bank_petrel_islands_and_serenilla_bank.html.
15. Fishing Agreement Between Jamaica and the Republic of Colombia. United Nations. November 1982.
16. Esguerra-Bárcenas Treaty [Electronic Resource] MyEtymology.com. — URL : http://www.myetymology.com/encyclopedia/Esguerra-B%20C3%A1rcenas_treaty.html.
17. Guano Islands Act [Electronic Resource] Institute at Cornell University. — URL : http://assembler.law.cornell.edu/uscode/html/uscode48/usc_sup_01_48_10_8.html.

18. Treaty between the United States of America and the Cook Islands on Friendship and Delimitation of the Maritime Boundary between the United States of America and the Cook Islands. 11 June 1980 [Electronic Resource] the United Nations. — URL : <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-COK1980MB.PDF>.
19. TOKELAU-US Treaty [Electronic Resource] tokelau information page. — URL : http://www.tokelau.de/files/TOKELAU-US_Treaty_1980.pdf.
20. USA-NIUE1997MB [Electronic Resource] the United Nations. — URL : <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-NIUE1997MB.PDF>.
21. GBR-USA1993MB [Electronic Resource] the United Nations. — URL : <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GBR-USA1993MB.PDF>.
22. USA-VEN1978MB [Electronic Resource] the United Nations. — URL : <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-VEN1978MB.PDF>.
23. 2011 National Military Strategy: Redefining America's Military Leadership [Electronic Resource]. — URL : http://www.intelros.ru/pdf/other/Military_strategy.pdf.

*Рекомендовано до друку кафедрою державного управління та місцевого самоврядування
Хмельницького університету управління та права*

Надійшла до редакції 12.10.2011

Царёв Ю. А. Договорно-правовое оформление государственной границы Соединенных Штатов Америки: исторический аспект

Рассмотрена эволюция развития государственной политики США по вопросам договорно-правового оформления государственной границы.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, государственная политика США, договорно-правовое оформление государственной границы.

Tsariov, Yu. O. The Conventional-Legislative Regulation of the State Border of the United States of America: the Historical Aspect

The evolution of the development of the USA state policy on the conventional-legislative regulation of the state border has been studied.

Key words: mechanisms of state administration, state policy of the USA, conventional-legislative regulation of state border.

